

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА МОРСЬКА АКАДЕМІЯ»
АСОЦІАЦІЯ МОРСЬКОГО ПРАВА УКРАЇНИ
КОЛЕГІЯ ЮРИСТІВ З МОРСЬКОГО ПРАВА УКРАЇНИ

**«Морське право та менеджмент:
еволюція та сучасні виклики»**

Матеріали
XVI Міжнародної науково-практичної конференції

УДК 341.225(082)

ББК 67.912.412

М 432

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради Навчально-наукового інституту морського права та менеджменту Національного університету «Одеська морська академія» від 23 травня 2023 р. (протокол № 11).

Редакційна колегія: Міусов М.В., д.т.н., проф. (голова редколегії); Голіков В.А. д.т.н., проф.; Шемякін О.М., д.ю.н., проф.; Примачов М.Т., д.е.н., проф.; Савінова Н.А. д.ю.н., с.н.с.; Сотниченко Л.Л., д.е.н., доцент; Доннікова І.А., д.ф.н., доцент; Ковбан А.В., к.ю.н., доцент; Скоробагатько А.В., д.ю.н., доцент; Степанов С.В., к.ю.н., доцент та інші.

Морське право та менеджмент: еволюція та сучасні виклики: Матеріали XVI Міжнародної науково-практичної конференції НУ «ОМА». – Одеса: НУ «ОМА», 2023 – 160 с.

У збірник увійшли матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Морське право та менеджмент: еволюція та сучасні виклики», що відбулась в Національному університеті «Одеська морська академія» 5-6 травня 2023 р.

Видання містить аналіз актуальних проблем ефективного правового регулювання та управління в сфері використання морегосподарського комплексу та інфраструктури в умовах війни та миру. Пропонуються дослідження окремих аспектів історії морського права, міжнародних економічних відносин, стратегічного управління на підприємствах і організаціях морського та річкового транспорту.

УДК 341.225(082)

ББК 67.912.412

Надані учасниками матеріали надруковані із збереженням авторської редакції. Редакційна колегія не завжди поділяє думку авторів.

© Національний університет «Одеська морська академія», 2023

6. Морська доктрина України на період до 2035 року, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 07.10.2009 № 1307. Урядовий кур'єр від 30.12.2009 - № 244.URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1307-2009-%D0%BF#Text>

7. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 1.03.2014. Офіційний вісник України від 26.09.2014 - 2014 р., № 75, том 1, стор. 83, стаття 2125. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

Туляков В.О.

*д.ю.н., професор кафедри кримінального права
Національного університету «Одеська юридична академія», Одеса;
професор-дослідник Інституту Європейського та міжнародного
кримінального права університету Кастілья Ла Манчі, Сьюдад-Реал, Іспанія*

«КРИМІНАЛЬНЕ» МОРЕ: У СУТІНКАХ УНІВЕРСАЛЬНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ

*Позитивне міжнародне право ХХ століття
беззастережно встановлює право здійснювати
універсальну юрисдикцію у випадках піратства
Ш.БАССІОНІ*

Морська злочинність - це злочинна діяльність, яка відбувається в морській сфері або пов'язана з нею, наприклад, піратство, збройний розбій на морі, незаконний обіг наркотиків, контрабанда, торгівля людьми, незаконний обіг зброї та незаконний вилов риби. Ці злочини становлять значну загрозу морській безпеці, світовій торгівлі та добробуту людства.

Війна в Україні додала до цього значну кількість деликтів, пов'язаних із порушенням правил та звичаїв війни, блокадою морських портів, актами спричинення шкоди довкіллю та морській фауні, не кажучи вже про обхід санкцій та організовану морську злочинність та тероризм. Універсальна юрисдикція, з іншого боку, є правовим принципом, який дозволяє державі претендувати на юрисдикцію щодо певних злочинів, незалежно від того, де вони були скоєні або громадянства злочинця чи жертви. Він дозволяє державам переслідувати осіб за злочини, які вважаються такими, що викликають загальне занепокоєння, такі як воєнні злочини, злочини проти людяності, геноцид і певні форми тероризму. Термін "універсальна

юрисдикція" означає, що національний суд може переслідувати осіб за серйозні злочини проти міжнародного права - такі як злочини проти людяності, воєнні злочини, геноцид і тортури - на підставі принципу, що такі злочини завдають шкоди міжнародному співтовариству або міжнародному порядку, який окремі держави можуть захищати. Як правило, універсальна юрисдикція застосовується, коли інші, традиційні підстави кримінальної юрисдикції недоступні, наприклад: обвинувачений не є громадянином держави, обвинувачений не вчинив злочину на території цієї держави або проти її громадян, або не завдано шкоди національним інтересам самої держави.

Загалом універсальність означає, що вимоги, які все частіше спричиняють територіальні зобов'язання, стають екстериторіальними [1].

Коли йдеться про морські злочини, універсальна юрисдикція може відігравати вирішальну роль у боротьбі з ними. Через транснаціональний характер морських злочинів і складність здійснення юрисдикції на морі, універсальна юрисдикція може надати державам можливість переслідувати осіб, причетних до такої діяльності, навіть якщо злочини були скоєні за межами їхніх територіальних вод або особами, які не є їхніми громадянами.

Універсальна юрисдикція допомагає вирішити проблему безкарності, забезпечуючи притягнення до відповідальності осіб, винних у серйозних морських злочинах. Вона дозволяє державам переслідувати і карати правопорушників, які можуть намагатися уникнути правосуддя, використовуючи юрисдикційні прогалини або плаваючи під зручними прапорами. Однак здійснення універсальної юрисдикції може також викликати складні правові та дипломатичні питання. Можуть виникнути побоювання щодо можливості зловживань, політизації або втручання у внутрішні справи інших держав. Досягнення балансу між підтримкою верховенства права та повагою до суверенітету держав може бути непростим завданням.

Так, Конвенція Організації Об'єднаних Націй з морського права 1982 року. Конвенція чітко встановлює обов'язок держав-учасниць «співпрацювати в проти-дії піратству» (ст. 100) та надає в ст. 105 право будь-якій країні-учасниці захоплювати будь-яке піратське судно у відкритому морі або в будь-якому іншому місці поза юрисдикцією якоїсь держави, арештовувати осіб, що знаходяться на піратському судні, та карати винних у піратстві осіб відповідно до норм національного кримінального права [2]. Відповідно, Конвенція про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки морського судноплавства 1988 року поруч із Протоколом 2005 року до цієї Конвенції [3] надають можливість «відпрацьовувати» посилення міжнародного співробітництва та координації у боротьбі зі злочинністю на морі за допомогою таких механізмів, як білатеральних угод, спільного патрулювання, обміну

інформацією та ініціатив з розбудови потенціалу. Ці ініціативи спрямовані на підвищення ефективності правоохоронних зусиль і сприяння верховенству права на морі.

Разом з тим, специфіка злочинів, вчинених на морі, потребує додаткової регламентації універсальної юрисдикції у відкритому морі. Відомі складнощі правових аспектів та оперативних викликів, з якими зіткнулися Військово-морські сили ЄС операції "Аталанта" у боротьбі з піратством біля берегів Сомалі (див., наприклад, справу ХАССАН ТА ІНШІ ПРОТИ ФРАНЦІЇ - 46695/10 ТА 54588/10 [2014] ECHR 1355, у якій було встановлено, що арешт громадян Сомалі ґрунтувався на резолюції Ради Безпеки 1816 (2008) та був здійснений на території Сомалі за згодою тимчасового уряду французькими командос під юрисдикцією Франції. Однак законодавство, що застосовувалося у відповідний час до ситуації осіб, заарештованих французькими силами за акти піратства у відкритому морі, не містило жодної норми, що визначала б умови позбавлення волі, які згодом будуть застосовані до них до появи перед компетентним судовим органом. це було визнано порушенням ст. 5(1) ЄКПЛ. Суд також встановив, що хоча передача підозрюваних у піратстві із Сомалі до Франції була пов'язана з винятковими обставинами, затримка в доставці підозрюваних у піратстві до судді у Франції порушила статтю 5(3) ЄКПЛ, оскільки вона не була спрямована на те, щоб надати владі можливість інтенсифікувати свої розслідування з метою висунення офіційних звинувачень проти підозрюваних).

До того ж багато аспектів UNCLOS, таких як режим морських зон і певні режими проходу і транзиту (юрисдикція права флагу при «праві мирного переходу»), вважаються такими, що знаходяться у певному конфлікті із правилами Гаагських конвенцій щодо збройних конфліктів на морі і мають фундаментальне значення для того, де і як ці правила застосовуються [4]. Наприклад, хоча справа АЛЬ-СКЕЙНІ ТА ІНШІ ПРОТИ СПОЛУЧЕНОГО КОРОЛІВСТВА» [AL-SKEINI AND OTHERS v. THE UNITED KINGDOM, 2012], ECHR № 55721/07 безпосередньо не пов'язана з піратством, вона стосувалася застосування Європейської конвенції з прав людини до осіб, які загинули або зазнали жорстокого поводження в Іраку, в тому числі під час інцидентів, пов'язаних з піратством. ЄСПЛ постановив, що Конвенція застосовується до осіб, які перебувають під юрисдикцією або ефективним контролем договірної держави, навіть якщо вони знаходяться за межами її території.

Значна кількість питань виникає при оцінці законності і пропорційності примусових заходів у відкритому морі, при наголосі ЄСПЛ щодо необхідності адекватних кримінально-правових гарантій і процесуальної справедливості в

таких ситуаціях. Так, у справі ШАРІФІ ТА ІНШІ ПРОТИ ІТАЛІЇ ТА ГРЕЦІЇ - 16643/09 - [2014] ЕСЧР 1115, ЄСПЛ підтвердив, що держави прапора не можуть колективно висилати іноземців, перехоплених на борту суден (ст. 4 Протоколу № 4). Держави прапора також можуть порушувати статтю 3 ЄКПЛ, коли вони перехоплюють осіб у морі і негайно повертають їх до країни, де вони стикаються з реальним ризиком катувань. Отже, Суд підкреслив, що держави залишаються пов'язаними своїми зобов'язаннями за ЄКПЛ, коли вони діють на морі, навіть якщо ці операції відповідають зобов'язанням, які вони мають за правом Європейського Союзу.

У зв'язку з цим цікавий досвід гармонізації цих питань у законодавстві деяких країн Європи. Так, колишній іспанський закон про правосуддя, прийнятий у 1985 році, поширював кримінальну юрисдикцію судів на певні перелічені злочини, наприклад, геноцид, тероризм і піратство, а також на "будь-які інші [злочинні діяння], які, згідно з міжнародними пактами і договорами, повинні переслідуватися в Іспанії". Таким чином, будь-який серйозний злочин, що порушує міжнародне право, міг бути розглянутий в іспанських судах, якщо він відповідав певним процесуальним гарантіям. Поправка 2009 року змінила цей закон у трьох важливих аспектах. По-перше, вона коректно додала злочини проти людяності до переліку злочинів, дозволених законом. Якщо раніше злочини проти людяності були прийнятними як злочинні дії, що порушують міжнародні договори, то новий закон уточнює цю підставу для подачі позову. По-друге, поправка обмежує застосування закону випадками, коли (а) передбачувані злочинці перебувають в Іспанії, (б) жертви мають іспанське громадянство або (в) існує певний зв'язок з іспанськими інтересами. Ця нова юрисдикційна вимога може суттєво обмежити здатність іспанських судів переслідувати злочини проти прав людини. З іншого боку, суди можуть широко тлумачити третю умову "іспанського зв'язку", що призведе до того, що закон продовжуватиме функціонувати практично без змін. Наприклад, суди можуть тлумачити іспанський зв'язок як будь-який історичний зв'язок з місцем скоєння злочину. Так само суди можуть визнати, що в інтересах Іспанії переслідувати ті злочини, які є настільки жахливими, що є нападом на все людство. Міжнародники підтримують таке широке тлумачення іспанського закону з внесеними до нього поправками і сподівається, що майбутні судові процеси підтвердять його подальше широке застосування у справах про порушення прав людини[5].

Можливо, такий досвід застосування принципу універсальної юрисдикції, поєднаний з патронажним принципом, буде цікавим і для нашого законодавця.

Список використаних джерел:

1. Twelve Reasons to Strengthen Extraterritorial Human Rights Obligations - ETO CONSORTIUM / 2013. URL: <https://archive.globalpolicy.org/component/content/article/218-injustice-and-inequality/52443-twelve-reasons-to-strengthen-extraterritorial-human-rights-obligations.html>
2. Конвенція Організації Об'єднаних Націй з морського права від 10 грудня 1982 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_057.
3. Конвенція про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки морського судноплавства 1988 року https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_220#Text
4. Середа Г. Г. Морська кримінальна юрисдикція: актуальні проблеми теорії та практики. URL: http://app.nuoua.od.ua/archive/39_2010/59.pdf с 450-460; Вадим Попко. Кримінально-правова юрисдикція та її принципи у транснаціональному кримінальному праві // Підприємництво, господарство і право. № 7. 2019, с.238-247
5. Spanish Congress Enacts Bill Restricting Spain's Universal Jurisdiction Law. URL: <https://cja.org/spanish-congress-enacts-bill-restricting-spains-universal-jurisdiction-law/?id=740>